

A mai ember benső élete

A MAI EMBEREN azt értem, akit közönségesen modernnek neveznek: nem mindenkit, aki ma él, csak azokat, akik a mátt, a jelent valóban átélik, azaz befogadják és magokban hordozzák e kornak hatásait; ezeket ez a korszak, ennek tömördek benyomása, sokféle, életbevágó szükséglete kormányozza bensőleg. Csak az a mai ember, aki felismeri a mai élet legfőbb vonásait, az egyes ember mostani helyzetét és kötelességeit s ezeket vállalja is. Nem számítom tehát ide az éretlen embert, mert az öntudatlanul él, a jelent nem éri fel ésszel, tehát még nem is éli át; sem a túlétettet, mert az meg már nem is igyekszik a mátt megérteni, nem is akar bele illeszkedni, csak a maga érdeke, kényelme, ízlése szerint ítél meg mindent. Sem az éretlenséget, sem a túlétettséget nem az évek száma dönti el, hanem a lelkiület. A lelkiülete miatt nem vehetem a mai ember fogalma körébe azt sem, aki ezt az időt világosan látja ugyan, de önzően csak kihasználni akarja a saját céljaira.

Mindebből következik, hogy mai embernek csak azt tekintem, aki tudatosan szemléli ezt a szörnyű vihart, a viharban önmagát, s törekszik megérteni és teljesíteni ennek az időnek a parancsait.

A mai embernek ez csak a meghatározása; jellemzése nem lehet teljes, mert sokfélék vagyunk; a közös vonásokat kell megkeresnünk. Közösnek azt a vonást mondjuk, amely a mai időnek a terméke az ember lelkében, tehát szükségképpen van meg mindazokban, akik átélik a jelent. A benső élet három nyilvánulását nézzük e szempontból: a gondolkodást, az érzelmi életet és a törekvést.

GONDOLKODÁS SZEMPONTJÁBÓL lényeges különbség, hogy átélte-e valaki az előbbi háborút, és hogyan élte át: annak a kezdetén is felnőtt volt-e már, vagy ifjú, vagy gyermek. Az öregek és fiatalok között emiatt sok és lényeges különbség van, de még több azok között, akiknek ez a mai helyzet szinte ismétlődés, meg akiknek új; a kétféle ember másként lát, de ugyanazt nézi: az új háborút. Ez uralkodik a mai ember gondolatvilágán, mert ez szabja meg az életünket.

Közvetlen hatása megint ugyanaz, amit 1914-ben éreztünk: megrendülés. Nem értjük, miért kell ilyen iszonyú pusztításnak mennie végbe, miért nem lehet békésen rendezni el vitás kérdéseket, kivált

amikor az előbbi háborúban a győztes is megérthette, hogy a háború mindenkinek, az u. n. győztesnek is „rossz üzlet.”

Azután magunkra irányítja a figyelmünket: egyéni, családi helyzetünkre és sorsunkra. Először is elszűkül a gondolatkörünk: a mindennapi szükségletek töltik be egészen, ezeken kell gondolkodnunk, ha eddig másféle iránt érdeklődtünk is. Ma az élet közvetlen nehézségei (élelmezés, ruházat s egyebek) éppen azok gondolkodásán érezhetik leginkább, akik eddig nem szoktak, vagy nem tudtak ezeken gondolkodni, mert megvolt nekik, ami éppen kellett vagy éppen bőven volt. Ezzel együtt jár, hogy a szellemi szükségletek magánéletben és közéletben egyaránt rohamosan háttérbe szorultak. Az élet kérdései ismét a megélhetés ősbibb kérdéseivé szűkülnek mindenkire nézve.

De ugyanebből az okból ugyanekkor tapasztaljuk a gondolatkör kitágulását is: felismerjük a nagy összefüggéseket, kapcsolatok országok, népek, világrészek állapota és sorsának alakulása között, sőt egyes emberek mindennapi élete és a világesemények között is (pl. régen csak pénz kellett a vásárláshoz, ma ha pénz volna is, nincs behozatal, mert elsúlyesztk a hajókat, nem eresztik át az árut, nincs nyersanyag stb.). Mindenki egészen egyéni okokból is azt kérdezi: meddig tart ez, mi lesz ebből? S háttérben mindig az a főkérdés: mikor jövünk megint rendbe, mikor lehet meg ismét, amire szükségünk van.

Észre kell venni ezt a személyes érdekeltséget, ebből származó megszűkülését (határozottabbá válását) és kiterjedését (átfogóbbá válását) az érdeklődés körének. Ennek nagyjelentőségű következménye, hogy a mai ember általában tisztábban lát s megérti az életének két nagy tételét: a) a maga sorsa a közös sors függvénye, b) önmaga a közös sorsnak egyik alakítója.

Ezen az úton a háború mint valóság, mint központi gondolat arra vezet, hogy a mai ember túl néz a jelenen, a jövő foglalkoztatja állandóan, annak biztosítását óhajtja, abban várható sorsát, az azért reáháramló tennivalókat keresi.

AZ ÉRZELMI ÉLETNEK mindezzel kapcsolatos mai jellemző vonása: a mai embernek nehéz az élete és pedig nem is első sorban anyagi szempontból, hanem sokkal inkább lelkileg! Testileg is nehéz pl. a táplálék megapadása, de ennél nehezebb a gond, hogy el tudja-e látni azokat, akiket neki kell táplálnia; fáradtság pl. a sorbanállás a boltok előtt, de súlyosabb az erő errefordításának a tudata, az, hogy ettől nem tudjuk felmenteni azokat, akik érettünk gyötrődnek a legegyszerűbb anyagok megszerzésével.

Sorra véve az élet mindennapi apróságait, meglátjuk ezek mai nagyságát s nem lehet kétség, hogy érzelmi életünkben ma a kis és nagy dolgok miatt való nyugtalanság, bizonytalanság, magunkra-szorultság érzése uralkodik. Ez teszi a mai életet érzelmileg a leg-súlyosabbá.

Ehhez járul, hogy az ember megkötöttnek érzi magát, hiányzik a szabadság érzése nemcsak abban, hogy mit csinálhat, hanem abban is, hogy segítsen hát magán, ha annyi nehézséget érez (a gazdasági korlátozások érzelmi hatása).

Következmény: gyenge emberben az önzés megerősödése („segíts magadon, ahogyan lehet“) s ebből további következmény sokféle társadalom-ellenes érzélem. Az erősebb lelkű, tisztább szemű, igazán mai ember azonban arra érez ösztönzést, hogy az eddiginél is inkább észrevegye másoknak ugyanilyen lelki állapotát, az övé-nél zavartabb, nyomottabb hangulatát, érthetően fejlődő szembe-fordulását egymással. A mai embernek ez a fajtája tudatosan követi azt az indítást, hogy a maga erejét a gyengébbek szolgálatába állítsa („segíts másokon, ahogy csak tudsz“). Az ellentétes érzelmek között felébred és csakhamar felülkerekedik így a közösségért, a nemzetért való felelősség érzése. A felelősség lelki állapotában a jelen az alap, az indítja meg a kialakulását; a jövő irányítja, a jövő kedvezőbb alakításának vágya teszi uralkodó érzelmmé. Így a mai ember ismertetője a benső forrású szigorú kötelességérzés — magával szemben, mások, a közösség érdekében.

Gondolataink és érzelmeink elválhatatlan egysége érteti meg, hogy érzelmi életünkben is a jövő gondolata a középponti mozgató, ez a forrása az uralkodó érzelmenek (felelősség, kötelesség).

EZ MÁR EGYÉRTELMŰEN MEGMUTATJA, hogy mi a lényege a mai ember törekvésének, azaz mire irányul az akarata. Erről elég annyi: a jövő biztosítását, a nyugodtabb élet lehetővé tételét tartja legfőbbnek. A silány ember törekvése kimerül a közvetlen jövő biztosításában (pl. mindenfélét „halmoz“); a nemesebb lélek távolabbra gondol.

Nagyon jellemző, hogy az igazán mai ember törekvését nem önmaga jövőjének a gondolata táplálja. Tudja is, érzi is, hogy a nyugodtabb jövő igen-igen lassan jöhet el s abban neki, most élő embernek aligha lesz része. Ez a nagyon nehéz bizonyosság mélyebbé teszi a felismerést: sem a holnapnak, sem a távoli jobb életnek nem a mindennapi kenyér a legmélyebben levő feltétele, hanem a lelki erő. Ez kell a kenyér megszerzéséhez is, még pedig a szó szoros értelmében, mert magához a sorbanálláshoz, a kimerítő utánajáráshoz, a mindenféle lemondáshoz csakugyan lelki erő kell, nem is kevés. Türelem, kitartás, bizakodás, bizalom, megnyugvás, megnyugtató és a hasonlók mind az önuralom kérdése.

Ezért a mai embert jellemzi az a törekvés is, hogy a lelket tartsa magában és másokban, fokozza a lelki erőt, leküzdjön kishitűséget, keserűséget, minden bágyasztó gondolatot és hangulatot („nekem már elég volt“, „nem kinlódom tovább“, „csinálja már más“). A „minden hiába!“ a gyengelelkűek szava, a mai ember bizonyosan tudja, hogy távolabbra gondolva „semmi sem mindegy“. Senki sem olyan kicsiny, hogy valaki máson segítenie nem lehetne; senki sem olyan erős, hogy mások jóindulata, segítő készsége biztatóan, erősítően ne hatna rá. Ebből látszik meg a jelentősége annak, hogy a mai ember törekvését a segítség szándéka irányítja, ez a közvetlen célja.

A közvetlen cél azonban nagy messzeségbe mutat: mindent azért teszek, ami az eredmények sorozatában majd lehet belőle. Nem tudom, meglesz-e, amit akarok; rajtam az áll, hogy megtegyem, amit én megtehetek. Ha a távoli lehetőségért dolgozom, csak abban a

feltevésben lehet erőm, hogy semmi sem vész el nyomtalanul. E feltevésnek pedig az a gyökere, hogy bízom a jószándékú munka távoli hatásában. Ez a bizalom tehát a mai ember lelki tartalmának nevezetes eleme; nélküle a törekvésnek semmi értelme sem lehetne.

Minthogy eszerint nem magunknak, nem hamarosan, nem közvetlenül várjuk munkánk nyomán a jót, azért a mai ember törekvése előtt távoli a cél: igen világos és egyre erősebb benne az új nemzedékkel való törődés ösztöne, a nevelésnek ebből kinövő szándéka. Ez a magyarázata annak, hogy jóllehet régóta láthatjuk a nevelés gondolatának erősödését, csak most mondhatjuk el, hogy jóformán egyetemessé vált. Nem egészen tiszta még most sem, vannak újabb zavaró elemek is benne; de nem kétséges, hogy a nevelés igen közel van valóságos jelentőségének teljes elismeréséhez. Minden oldalon az a legkorszerűbb, határozottan mai törekvés, hogy a gyermeket megtartsuk, erőssé tegyük: testben-léleken ellenállóvá, céltudatosná, küzdésre minden irányban képessé, evégre nyilt szeművé, hogy tisztán felismerje a veszedelmet, és nemes érzületűvé, hogy tiszta eszközöket tudjon választani, nem csupán önmagáért akarjon küzdeni.

A mai ember az eljövendő jobbjáért küzd, ezért él.

A mai ember benső életét tehát a másokért, a következő nemzedékért, a távoli jövőért való előrenéző, önfeláldozó küzdés jellemzi. Ez a küzdés nemcsak mások által is észrevehető, nyilvános törekvés a javításra, hanem legnagyobb részben benső harc: küzdelem önmagával, fárasztó, ernyesztő és csüggesztő lelki gátlásaival.

E benső vívódás közben azt veszi észre a mai ember, hogy egyéni életének ez a felfogása önmagának is javára válik. Ez az észrevétel így jön létre: másnak segíték, tehát van erőm, amit erre a segítségre fordíthassak; amint ezt az erőt kifejtem, ezzel magam ereje is növekszik egyenes arányban azzal a tapasztalással, mely azt láttatja meg velem, hogy másoknak az ereje általam gyarapodik. Ezt az erősödést tapasztalja az ember többféle irányban: másokat igyekszem megnyugtatni s ezzel a magam nyugalma növekszik; mások magárahagyatottságát enyhítem: bennem is gyengül ez a nyomasztó érzés.

Ha végig gondoljuk ezt a nagyon egyszerű tapasztalást, megértjük, hogy ez a kölcsönösség, másokra irányuló segítő szándéknak magamra való visszahatása a közösség lelki erejének fokozója, kitartásának megőrzője, a lehanyaglástól való megóvás és a felemelkedés alapja lehet, ha mindenki igyekszik így hatni önmagára és mindazokra, akikkel érintkezik.

A mai embert középponti gondolata, uralkodó érzelme, legfőbb törekvése így teszi a jobb jövőnek tudatos és nemes harcosává.